

Epopoea eroi-comico-satirică a unui (anumit) oraș de provincie

Ion Bogdan Lefter

Unul dintre cei mai efervescenti intelectuali publici români ai perioadei, dacă nu chiar campionul absolut, istoric prin formație, dar cu deschideri interdisciplinare spre mai-toată gama socio-umană, de la filozofie la studiile europene și la științele educației, specializat și în zona literaturii și a creativității de alte tipuri, omniprezent publicistic, titular de rubrici și semnatar al altor articole varii, în toate aceste direcții, de la opinia politică la cronică literară, polemist acerb ș.a.m.d., plus, editorialmente vorbind, autor al cite unui pachet de volume în fiecare an, de la cele personale la culegeri pe care le coordonează, panorame pluridisciplinare, volume tematice, antologii și ce se mai poate imagina, în altele, îngrijite de alții, figurind printre colaboratori, clujeanul Ovidiu Pecican mai e și scriitor propriu-zis, de literatură, de ficțiune: prozator și dramaturg (nu-l știu și poet, însă... se va fi încercat el și-n versuri, măcar în primele juneți!). A publicat două romane, *Eu și maimuța mea* (Editura Dacia, Cluj, 1990) și *Imberia* (Editura Cartea Românească, București, 2006), și trei mici volume de proze scurte, *Darul acestei veri* (Editura Limes, Cluj, 2001), *Zilele și nopțile după-amiezei* (Editura Hartmann, Arad, 2005) și *Povești de umbră și povești de soare* (Editura Bastion, Timișoara, 2008). De asemenea, un roman *science fiction*, *Razzar* (Editura Nemira, București, 1998), scris în colaborare cu vărul său Alexandru Pecican, mai vechi autor de SF și grafician, artist foto și video, cei doi semnând împreună și alte texte de gen prin periodicele „fandomului” sau... dramaturgie, în culegerea de trei piese *Arta rugii* (Editura Grinta, Cluj, 2007), mai având și alte proiecte la activ și tentative la pasiv, literare, cinematografice ș.a.m.d. (cf. <http://193.226.7.140/~leonardo/n08/Pecican3.htm>).

lar acum - *Bokia*.

Ovidiu Pecican e - vasăzică - un autor de o mare mobilitate intelectuală și de o ieșită din comun prolificitate multilaterală. Energia, ritmul, verva, abundente, nu-i slăbesc o clipă. Plăcerea insașiabilă a frazării e modelată - pe de altă parte - de acel tip de versatilitate auctorială care-i permite să se plieze pe formule foarte diverse, nu doar disciplinare, ci și retorice: în funcție de domeniu, de temă, de tipul de text pe care și propune să-l dezvolte, colegul nostru alege, dintr-o panoplie foarte extinsă, registrul stilistic adecvat și-l rulează cu dexteritate.

Acum, în *Bokia* - satira, umorul, burlescul.

Vina comică se lăsese simțită și înainte, mai ales în amintitele jocuri în tandem cu Alexandru Pecican, dar și în alte texte literare sau de opinie, în pamflete intelectuale, în dialoguri sau dezbateri radiofonice, destule mostre fiind transcrise și publicate în reviste sau în volume. În genere, verva despre care am vorbit adaugă seriozității specialistului într-un câmp profesional ori într-altul o anume plăcere hitră a discursului, explicită sau măcar implicită. Altfel spus, în nu puține dintre producțiile lui Ovidiu Pecican se simte un spirit ludic. Omul e serios, construiește cultural, dar posedă și simțul umorului și - mai mult decât atât - e înarmat și cu minima doză de relativism fără de care gravitatea cade mai devreme ori mai târziu în ridicol. De cite ori are ocazia, iese din frazarea „importantă” și continuă în maniere mai sprintene, dacă nu direct colcoviale, glumete, ironice. Studiază istoria, societatea, cultura, dar știe că pietatea exagerată

compromite temele mari. Nemaivorbind despre scrisul propriu-zis literar, care e în sine un „joc”, nu-i așa?! Serios și el în fond, uneori tragic, dar de multe ori și vesel, cum se întâmplă cu precădere sub condeul/tastatura lui Ovidiu Pecican.

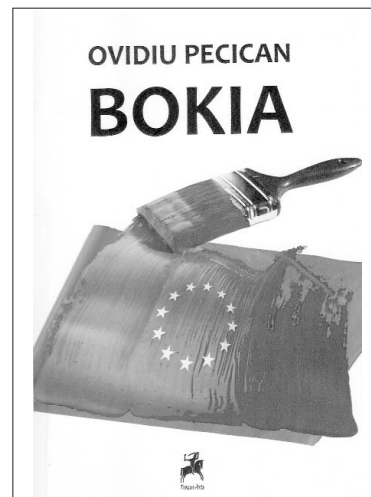
Veselia mare, maximă - în *Bokia*; deși s-ar putea vorbi și de oarecare note tragi-comice, deci de un revers dramatic al risului, ca - de altfel - în cazul atitor și atitor scrieri umoristice de ieri, de azi, dintotdeauna...

Ovidiu Pecican și-a propus de astă dată să meargă pînă la extrema virulent-satirizantă a comicului, fără limite-burlescă. Cu mare chef de joc, de „joacă” literară, a ales o formulă care să-i permită să abandoneze orice regulă de „onorabilitate”, ciștigîndu-și - în schimb - maxima libertate de mișcare. Va scrie un roman, dar nu unul impunător, croit monumental, ci unul din secvențe foarte scurte, cam cit o pagină de carte în format „de buzunar”, publicate pe măsură ce sint compuse, dar nu într-o revistă, ci în Internet, pe *website*-ul bilunarului clujean *Tribuna*: 231 de mici capitole „postate” între 4 februarie și 3 noiembrie 2010, însoțite de lucrări de grafică semnate de Alexandru Pecican. Subtitlul indică specia: „roman foileton”; în capitolul 51: „foiletonașul de față!” Gen ușurel, adică... La start, în *Întîmpinarea* care prefățează opusculul rezultat, autorul se întreabă dacă s-a mai scris un asemenea text „special pentru blogul unei reviste”. În lumea largă - adică în *cyberspace* - se vor fi înregistrat destule astfel de isprăvi; există și una locală, comisă în urmă cu ceva vreme de un june autor care n-a mai perseverat de-atunci într-ale literaturii, preferînd jurnalismul și activismul social: *RealK* al lui Dragoș Bucurenci (Editura Polirom, Iași, 2004), inițial un jurnal ținut *on-line*. Alți cinci autori români, și ei tineri, au lansat mai de curînd, în septembrie 2009, un roman colectiv, *Complexul Europa*, cu capitole „postate” prin rotație tot pe un *weblog* (www.bibliofagia.ro), deocamdată abandonat. Se pot da și exemple de „foiletoane” autohtone fără „suport virtual”, imprimate direct pe hîrtie, unde iată că ajung - de altfel - și experimente inițial „internetistice” precum *RealK* sau *Bokia*: de la imitatorii pașoptiști ai lui Eugène Sue la cărțile de gen acumulate din lungile seriale revuistice ale contemporanului nostru Ioan Groșan, *Planeta mediocitilor* (Editura Cassandra, București, 1991, dintr-un foileton publicat în anii '80 în *Știință și tehnică*), *O sută de ani la Porțile Orientului* (Editura Fundației Culturale Române, București, 1992, inițial în *Viața studentescă*, tot în deceniul anterior) și altele, cu care jocul literar al lui Ovidiu Pecican se înrușește îndeaproape. Din aceeași familie:

Motocicliștii spațiului, romanul scris alternativ - deci tot „foiletonistic” - de Traian T. Coșovei și Ioana Mănescu (Editura Tracus Arte, București, 2008).

O „joacă” în proză pe *site*-ul unei reviste culturale fiind, *Bokia* își va putea asuma o atitudine complet dezinhibată față de lumea descrisă și față de limbaj, împingînd lucrurile pînă la bășcălia totală...

Întîmpinarea adăugată la publicarea în volum face și alte precizări de formulă: ar fi vorba despre o scriere fără mari pretenții („am urmărit, pur și simplu, să compun o narațiune cinematografică, o operă de săpun (*soap opera*)”; conform și întregului subtitlu: *roman foileton realist postsocialist, adică telemanelă de tranziție cu apariție zilnică în noile media...*); autorul și-a propus „Desființarea convenției tradiționale a epicului de mai lungi dimensiuni, a evoluției

conflictuale și dramatice în jurul unei teme, al unui subiect”, consecința fiind că romanul „nu se derulează în timp”, ci „într-o pretinsă și relativă simultaneitate”; lumea descrisă e „un model societal profund nefuncțional, apatic, non-pragmatic”; și ar exista și „o miză detectabilă la nivelul limbajului - de fapt, al limbajelor” (se va vedea imediat despre ce e vorba).

Prima secvență deconspiră și sensul titlului: e vorba despre un nume de „metropolă importantă a provinciei vestice și capitală de ținut”, oraș pe care „toată lumea îl numește Bokia, combinând amintirea recentă a unui primar emoționant cu izbânda unei afaceri profitabile, când o mare fabrică de telescoape cu microfon a fost suflată de sub nasul teutonilor, lăsându-i pe aceștia pe marginea drumului și cu buza umflată”. Din primarul Boc și firma Nokia, care și-a mutat o fabrică de telefoane mobile din Germania lângă Cluj, rezultă - deci - toponimul-valiză Bokial (De notat în acest punct că, realitatea evoluînd și după ce autorul și-a încheiat foiletonul, „porecla” capitalei „de ținut” n-are mari șanse de stabilitate, după ce nu doar respectivul edil-șef a devenit „amintire recentă”, odată promovat premier la București, ci și investiția cu pricina, compania finlandeză anunțînd după doar trei ani închiderea operațiunilor din parcul industrial de la Jucu, ceea ce înseamnă că le-a fost „suflată de sub nas” și „bokienilor”, imediat după ce „odiseea” lor a fost scrisă...)

Prin urmare, avem de-a face cu un deghizament comic al realității locale, și anume sub straietele unei „utopii” sau „contrautopii” comice. De-a lungul cărții, fictivului țărîm i se mai spune în glumă - și afectuos-minimalizator - Bokuța și Bokișoara, cu variațiuni istorice corespunzătoare dominației politico-lingvistice a latinei, germanei, maghiarei: „în antichitate Bocvia, în evul mediu Bokenburg, iar la începutul modernității, Bokiavăr” (capitolul 99). Ni se oferă și o istorioară medievală a iscării denominativului „boc” sau „boacă”, savuroasă fantezie fără perdea, pe care firește că o putem numi, cit se poate de adecvat în context, boccacciană! (v. capitolule 102-103). Băștinași: nu doar „bokieni”, ci și „bokioti” și în alte feluri, nu tocmai mingițoase.

În vechea linie a eternului provincialism, e un „loc unde nu se întâmplă nimic”, drept care romanul va istorisi „filmul non-întâmplărilor care colcăie pe terasa Motopompa” (capitolul 38), „tot ce se non-întâmplă în Bokia” (capitolul 43), „nemisșcarea relativă de pe terasa Motopompa din dragul nostru oraș” (capitolul 51); sau: „Ce să se tot întâmple atîta? Nu? Chestia cu întâmplatul e valabilă pentru romanele fără plan și țările lipsite de scop. La noi nimic nu e întâmplător, totul e științific. Și în roman, și în țară. Capisci?” (capitolul 213). Povestea începe și pare o vreme că se va desfășura în jurul barului cu terasă Motopompa din

scuar central al orașului (pare să fie o aluzie - prin contiguitate moto-tehnică... - la cunoscutul stabiliment Diesel din Piața Unirii: „cu puțin timp în urmă mai purta încă denumirea unui celebru motor care împrumutase numele unui la fel de renumit inginer neamț”; în carte sînt numeroase detalii recongnoscibile, probabil că mult mai multe - firește - pentru clujeni...). Însă, după o serie de descrieri ale figurilor casei, proprietar, personal și consumatori, cu cîteva devieri, *flash-back*-uri și reveniri, povestea se va muta în alte colțuri ale Bokiei, fără întoarcere în punctul de pornire și la eroii inițiali, prilejuri - în schimb - pentru noi și noi parazi de tipuri umane caracteristice. Neexistînd un fir epic principal, „fresca” locului se lățește continuu din panoramarea sa tot mai cuprinzătoare, echivalență cu un inventar tipologic de indivizi, comportamente, obiceiuri, năravuri, exploreate în „tablouri vivante, de gen” (capitolul 77). Pentru ca finalul să vină după un șir de secvențe plasate în gara urbei și în spațiile-anexe, toposul respectiv fiind ridicat la rangul de „metaforă a așteptării” (capitolul 229) și echivalat cu altele din Bokia, de la biserică la - totuși! - „birtulețul cu terasă de vizavi”, care „nu e cam tot așa, o gară, pentru nizmii care decid să facă o haltă și să mai cheltuiască din capitalul lor de timp acolo, pe loc, scanând din priviri tropotirea generală prin centru?” (capitolul 230)!

Anotimpul: vara, în miezul căldurii mari... - deci în plin caragialianism. Satira crește pe urmele marelui înaintaș, începînd - de fapt - de la formula secvențială a romanului, mozaic alcătuit dintr-un soi de „momente și schițe”. Numele clasicului e strecurat în text în formă adjectivată, atunci cînd e indicată „toropeala caragialiană a locului” (capitolul 19), și într-o prifrază comic-onomastică, acolo unde e invocat „Kara Gialy, clasicul literaturii reprodus în fiecare clipă și în orice mediu, chiar și de cel mai netaalentat bokian, din pur instinct” (capitolul 67). Însă, spre deosebire de rigoarea austeră a autorului *Momentelor*, preocupat să-și fixeze victimele în portrete economicoase, Ovidiu Pecican e extensiv, fluvial, are plăcerea povestirii deviate și ramificate, în limbaj colorat, mucalit, ceea ce face necesară și trimiterea la descendența din Creangă (numit în glumă în capitolele 41 și 108). N-am detectat aluzii la Budai-Deleanu, dar maniera parodică în care e tratată ideea de epopee („Bokia are caracterul oricărei epoei autentice” - capitolul 5) semnalează și afilierea la clasa eroi-comico-satirică a tipologiei noastre literare. Pentru coloratura terbil de sarcastică a frazei ar mai putea fi amintit arborele genealogic coborîtor de la cronicarii mențeni la cei mai cînici și mai răi de gură prozatori români postbelici, un Paul Georgescu sau un Paul Goma, din primele „valuri”, un Vasile Gogea ori un Virgil Rațiu, dintre cei lanșați în anii 1980, pînă la un eseist-narator extrem-rafinat-bășcălios precum Luca Pițu, bunăoară...

Între aceste coordonate și repere, utopia/contrautopia/parabola se dezlănțuie, satira deubșind în pamflet și în umorul gros, hohotor. Radiografiată fără cruțare, umanitatea „bokiota” etalează un triumf al decadentei, al ticăloșiei, al depravării. După ce-și ia avînt în primele secvențe, autorul șarjează din ce în ce mai dezvolt și mai caustic. Politica locală e demagogică și coruptă, munca e disprețuită, afacerile sînt forme de jaf, relațiile umane sînt pervertite, toată lumea încercînd din răspuțeri să profite de toată lumea. Ștampilați irevocabil din primul moment, cînd li se atribuie nume, diminutive și porecle dintre cele mai comic-imaginabile, rizibile, vulgare, dar întotdeauna flexionate dragălaș, prin tot felul de proceduri stilistice cu efecte care mai de care mai pitorești, indivizii care se perindă în cadru sînt imagini ale imoralității, ale indolenței, ale perversiunii, ale tuturor păcatelor. Exemple onomastice (doar din primele secvențe): nea Doru a lu' Prostolea a lu' Pișalău”, primar în Clămpău, în împrejurimi, Eleonora Vespasiana Ortenzia Piticău, poreclită Boțica sau Boți, Smaranda a lu' Strețu' a lu' Bălăgăcea, Chelarie „Puiu” Scrofiță, Trifu lu' Căcănaru, Gavriil Poponețiu („poet național, născut în regiune” etc.) și încă, mai departe: Calomfir Tărcălam, Crăpceanicolau, Steclă Sandu, Pică Kaka, Elvsa Paradici, Calmina Bulana, Eulampiu Borhotei și tot așa, parcă la nesfîrșit. Și un exemplu de

caracterizare a întregii populații locale: „Cînd un bokian zicea ceva, putea fi sigur că se gîndește la altceva. Bokiianul socotea ingenuitatea și naivitatea drept expresii nefardate ale prostiei, tîmpeniei, idioteniei congenitale. Cultura, la el, e pierdere de vreme și de bani sau abureală din motive și interese manipulatorii. Șmecheria, manipularea, prostirea celui alt sunt, în schimb, arte duse la cote de rafinament greu de imaginat în alte locuri. A vorbi serios despre un subiect nu dădea bine, fiind evaluat ca lipsă de umor și de subtilitate. A rade de celălalt era un sport favorit, începînd cu vârsta de trei ani și pînă la moarte. Bagatelizarea marilor drame și socotirea drept evenimente uriașe a tuturor fleacurilor mergeau împreună în inima și mintea celor din Bokia. Iscușiți în toate, de la reparat o balama de ușă pînă la înjunghiat partenerul de viață, oamenii din Bokia înțelegeau prin iubire sufocarea sau exploatarea sexuală a partenerului, prin ură o posibilitate de a negocia avantaje, iar prin datorie - dorința suverană de a le fi numai lor personal bine” (capitolul 25).

În ce tip de societate pot funcționa asemenea exemplare? Într-o jalnică Bokie post-totalitară în care metehnele vechiului regim se prelungeș în ipostaze noi, hipertrofiate. În aceeași manieră străvezie, istoria românească recentă e recuperată într-o versiune bufă: revoluția din 1989 e „Marea Răsturnică” (în capitolul 14 etc.), regimul de dinainte fusese dominat de „Noul Boros Pista al Națiunii, Marele Receptor, Nea Strolimbă, Boșimanelu șef și camarila lui de felatori de serviciu (24 de ore din 24)” (capitolul 72), răposatul lider căruia i se mai spune „Împușkakatul” (capitolul 90), „Condannatul” (capitolul 109), „Ăl Bătrîn și Cutră” (capitolul 110), „Executatul Suprem” (capitolul 135), „Răposatu' Ăl' Mare” (capitolul 170). Au fost vremurile „Partidului Unique” și ale poliției sale politice, „Flacăra Violet”, agenții săi mai fiind numiți și „Cavalerii Jihadului Marxist” (capitolele 16, 18). Securității comuniste îi sînt rezervate metafore scatologice, fiind vorba despre „Serviciul Secret Principal al Dictatorului, numit neoficial și paușal «kă-kă-ni-ii» de către populație - li se atribuia un statut de gurmeți ai materiilor fecale” (capitolul 17). Nimic de mirare - atunci - că numele capitalei țării își pierde prima silabă și devine... Curești! (capitolul 33 ș.a.m.d.). Cu aceleași apucături și după „Marea Răsturnică”, în vremuri contimporeane, cînd doamna comisar Rozica Partuzici sau madam colonel Rozi sau doar „colonel Rozi” sau „coloneleasa” sau „Rosita cumplită” sau „doamna colonelistă Rose” controlează orașul prin ofițeri, informatori și agenți de influență, dominante peste rețeaua și mai vastă a aparatului: acum „poliția are polițiile ei, pitte unde nici n-ai crede. E poliția poliției, apoi controlul poliției poliției și, în fine, auditul ideologic al polițiilor; trei structuri de aur” (capitolul 209) etc. etc.

Pe scurt și dincolo de multe alte trăsături și ilustrări în sprijin, ni se oferă imaginea unei lumi pe dos, inventar de blăstămății la care se ajunge prin inversarea valorilor, prin corupție și nemernicie (formulat mai elegant, de fapt parșiv-ironic: „Se poate spune, astfel, că, oameni întregi, complecși, cu dureri și cu bucurii, bokienii aveau un sistem de reprezentare total răsturnat în raport cu normele biblice și ale eticii acceptate pe continent” - capitolul 26)...

...Totul stropit cu umor din belșug: caracterologic, după cum s-a dedus; de situație, fiecare personaj fiind prins în posturi eminamente caraghioase, rezumate rapid, deopotrivă cu sadism auctorial și cu un zîmbet tandru-concesiv; de limbaj, pe multiple planuri, de la cel onomastic și toponimic la permanentele distorsiuni și jocuri de cuvinte, traduceri sau doar transcrieri fonetice glumețe din alte limbi, parafraze parodice și cite și mai cite, cu explorarea uneori minuțioasă a anumitor straturi lexicale, cu precădere cele conexe tematice și etice, în nota de răspăr comic a cărții. Înainte de a opri enumerarea, aș mai semnala și umorul intelectual, degajat nu doar de întreaga mizanscenă, parodie bufă a mai multor genuri deodată (a utopiilor, dar și - în transparența realistă a textului - a romanului politic și social, a prozei „moraliste” ș.a.m.d.), ci și de intertextualitățile presărate pe fiecare pagină, iarăși

începînd cu onomastica tratată în maniera asumată (sînt pomeniți sau citați filozofii Can't și Gheghel, Șopenfraier și Nice, apoi sumedenie de literatori celebri, de la - să zicem - Rableu, în care-l recunoaștem pe Rabelais, la „Gimi Giois”, autor al romanului „Veghea lui Finorgan”, se depersonaj se numește „Hary Poteriu” și face - firește - „vrăjii obștești”, sînt pomenite și opere celebre din bilanțul altor arte, precum „Goana după aur a lui Carol Ciaplinoiu, regizor și actor născut și crescut pentru export de însuși boborul nostru” - exemplele putînd fi înmulțite oricît). Cu o variantă aparte (tot la capitolul umorului intelectual al romanului): comicul metatextual, autorul intervenind din loc în loc, ironic și autoironic, pentru a-și comenta el însuși întreprinderea. Se deconșpiră singur, din start, ca expert în „tehnică de narare elaborate, de sorginte postmodernă și de formulă textualistă etc. etc.” (capitolul 5, scris autoreflexiv pentru a bifa obligația foiletonistică într-un moment de „pană”: plecat pe drumuri, romancierul uitase acasă continuarea opului și fu obligat să improvizeze!) și va continua cu mici comentarii de felul: „Ca să vezi ce ție- și cu manelistica literară, domnule... Tipul și-a comandat băutura încă din episodul 1 al prezentei narațiuni, și nici pînă acum nu i-a adus-o chelnerul...” (capitolul 19); „au trecut treizeci de episoade din romanul nostru, s-au scurs treizeci de zile de cînd ținem drapelul bokian în vînt și, vorba ceea, încă mă simt bine; ceea ce îți doresc și ție, cititorule” (capitolul 31); „Din păcate, însă, fraților, eu m-am cam plictisit de practiștii ăștia în urma cărora rămân multe idei geniale fără aplicare imediată și o aplicare fără nici o idee la bază” (capitolul 77, intitulat chiar *Intermezzo auctorial*); sau: „Ce e romanul? Hahaha! [naratorul amuzîndu-se în repetate rînduri de trăsăturile furnizate de spațiul pe care-l explorează, de unde onomatopeele vesele care-i scapă din cînd în cînd: „Hahaha!”, „Hihi!”...] Păi de unde să știu? și cine ar putea-o ști? Poate maniacul ăla care e stă la masă, în pat, sub pat, în tren, oriunde, și tot scrie, scrie, sute de pagini despre te miri ce, care te fac să le citești naiba ție cum și de ce, și care își rupe coloana vertebrală și își pocnește oasele gâtului de la atîta risipă de timp și energie dedicată unui subiect, oricare. Romanul ce e? De unde să știe ăla care îl scrie? Despre roman pot vorbi cel mai competent criticii, politrucii, băieții care bat alți băieți, babele care învîrt în supă linguri de lemn, gustînd apoi expert volbura de deasupra... Aștia chiar că știu despre roman cu ce se mănîncă, îți pot ține prelegeri savante, presărate cu icnete, ofuri și ahuri, pînă la loc comanda./ În fine, roman-neroman, expert-neexpert, treaba cu Bokia rămîne cum am stabilit. Pînă la noi modificări. Sau notificări. Sau ambele” (capitolul 151)...

Așa ni se înfățișează Bokia (orașul, lumea) și Bokia (romanul): un joc literar cu miez ori - ca să mai fac o trimitere la înaintașul ardelean - o „jucărea” modelată și asamblată cu formidabilă poftă ludică și cu nedomolit aplomb scriptural. În gen „minor”, deci prefăcîndu-se că n-are mari obligații, prozatorul preia observațiile istoricului și ale analistului social și le răstoarnă în contrautopia urbei decăzute, în fond iubite, în conformitate cu declarația finală: „Bokia, orașul meu visat, mîncat pe pâine și, la nevoie, regurgitat”...

Șlefuit ici și colo, prin puncte neesențiale, romanul lui Ovidiu Pecican își va găsi la o a doua ediție forma incontestabilă, așezîndu-se de drept, ca piesă de bravură, în amintita zonă eroi-comico-satirică a tipologiei noastre literare.

(Prefață la Ovidiu Pecican, *Bokia*. Roman foileton realist postsocialist, adică teleanelă de tranziție cu apariție zilnică în noile media, Editura *Tracus Arte*, București, 2011)